

O vyučování správnímu právu na vysokých školách.

Referát přednesený na konferenci Mezinárodního ústavu pro správní vědy ve Varšavě dne 28. září 1929.

O b s a h: 1. Několik poznámek k metodologii právní vědy. 2. Nauka správního práva: rozsah předmětu, soustava, metoda výkladů. 3. Cvičení ve správním právu: semináře, praktika, ústav pro užité správní právo. 4. Další vzdělání úředníků správní služby. 5. Vyučování správnímu právu na vysokých školách mimo právnické fakulty.

Právě jako umění pro umění, jest možno pěstovati i vědu jen pro vědu. Ale stejně jako umění má i věda přerůzné vztahy k životu, a nemůže přetrhati jich bezdůvodně, nemá-li pozbyti úplna svého významu pro život.

To platí zejména pro vědu o společnosti, o státě, o právu.

Pravověda jest soustavné, logicky provedené poznání právního řádu. Mnoho se dnes zápasí o poznávací metodu pravovědy: zde zástupci pravovědy sociologické, tam stoupeni normativní (ryzí) nauky právní, a mezi nimi obhájci jiných a jiných poznávacích metod právnických. Zápas není ještě ani zdaleka skončen, a sotva asi skončí rozhodným vítězstvím té či oné skupiny. Neboť každé mínění činí si nárok na obecnou a výlučnou platnost, avšak nemůže přesvědčiti odpůrce o naprosté správnosti svých tvrzení. Dovolím si zde stručně vysloviti svůj názor na metodologii právní vědy: docházím k přesvědčení stále pevnějším, že správnému poznávání práva nenapomáhá ten, kdo snaží se nazíratí na právo s jediného výlučného poznávacího hlediska. Správného poznání práva nedocílí, kdo snaží se nazíratí naň pouze normativně, kdo chce pochopiti právní předpis jen z něho samého a z jeho poměru k jiným vyšším normám. Právo jest výplodem politických, hospodářských a kulturních poměrů životních, a jest zároveň určeno k tomu, aby v životě prakticky působilo. Není to nic náhodného, libovolného, bezúčelného, nýbrž kausální následek a zároveň příčina, a prostředek, sledující

určitý cíl. Tato souvislost právní normy se skutečným světem a s právní ideou, již sloužiti má norma, nedá se násilně přetrhnouti bez těžkých škod pro správné poznávání práva. Kdo se uzavře do „ideálního světa právních norem“, kdo při poznávání práva vyloučí všecken vliv zevnějšího světa a požadavky praktického života, vydává se nebezpečí, že ustrne na umělých právnických konstrukcích, ztratí se v mlhavých teoriích, a že místo právní vědy bude pěstovati neplodnou a neužitečnou právní scholastiku. Ale správného poznání práva nedocílí ani ten, kdo se snaží nazíratí naň pouze kausálně nebo pouze teleologicky. Tyto metody mají sice tu přednost, že pozorují právní normu buď v její příčinné, buď v její účelové souvislosti se skutečným světem a jeho potřebami, avšak poměrně málo přispívají k obsahovému pochopení právního dogmatu. Bude tedy radno zkoumati právní normu postupně se všech tří naznačených hledisk.

Nemohu bohužel na tomto místě rozváděti tyto metodologické poznámky a ponechávám to jiné příležitosti: připouštím však bez výhrady, že zde zastávaný metodický pluralismus není učením ani novým, ani povzneseným nad veškery pochybností. Možno však hájiti ho dobrými důvody. Nejprve teoretickým: Normativní, historicko-sociologickou a politickou nazírací metodou poznává se právo vždy jen s jedné stránky. Osvětlíme-li však právní předpis stejnoměrně s různých stanovisek, poznáme ho dokonale v souhrnu všech jeho reflexů. Po druhé důvodem praktickým: Dogmatické, sociologické a právněpolitické poznávání práva působí blahodárně na stanovení i užívání práva, a obě tyto funkce právní praxe působí stejně blahodárně na právní teorii. Pravověda, zákonodárství i užití práva spojuje se tak ke společnému úkolu a cíli: zjistiti prostředky, které jsou nutné a vhodné, aby dosaženo bylo účele právního řádu, aby bylo napomáháno právu a spravedlnosti. Konečně důvodem pedagogickým: Učitelé práv nebudou vykládati toliko „verba legum“, nýbrž zdůrazňovati také jejich „vim ac potestatem“, to jest praktický dosah právních předpisů, budou prováděti přiměřenou kritiku pozitivního práva a ukazovati výhledy de lege ferenda.

A to pokládám i pro vědecké pěstění a vysokoškolskou nauku správního práva za vhodné a účelné.

Nauka správního práva má podati soustavný výklad platného správního práva. Dvě důležité otázky vznikají pro toho,

kdo se chystá, aby správní právo vědecky pěstil a jemu vyučoval. Jsou to otázky „co“ a „jak“. Prvá se týká rozsahu předmětu, druhá soustavy a způsobu výkladů.

Ohraničení správního práva není lehké. V důsledku učení o rozdělení státní moci na moc zákonodárnou, soudní a výkonou vymezuje se správa negativně jako ta část státní moci, která není ani zákonodárstvím, ani soudnictvím. Správou označuje se tedy podle orgánů státní činnosti ona část činnosti státní, která jest svěřena orgánům správním: při tom arci správními orgány rozuměti jest opět ony, které nejsou orgány zákonodárství, ani soudnictví. Někdy vymezuje se správa pozitivněji podle obsahu státní činnosti jako soustavné obstarávání a uskutečňování veřejných zájmů na základě právních předpisů. Avšak ani tento, ani onen pokus o ohraničení správního práva nepřináší výsledků příliš uspokojivých, a neodstraňuje četných pochybností, která zákonná látka má se připočítati ještě správnímu právu či již jiným právním oborům, a která má se tedy zpracovati ještě v nauce správního práva či již v jiných disciplínách právnických. Tyto pochybnosti řeší se prakticky zpravidla tak, že určité úseky platného práva zůstanou nepovšimnuty jak v nauce správního práva, tak i v jiných oborech pravovědeckých.

Jest tedy nutno jinak provésti ohraničení správního práva a správněprávní nauky. Odedávna rozděluje se celý velký obor práva na dvě části, právo veřejné a právo soukromé. V oboru veřejného práva odlišuje se správní právo dosti určitě od práva mezinárodního a práva justičního, k němuž čítáme též právo trestní, předpisy o civilním a trestním řízení a o správních jednáních soudních, na př. poručenství, vedení veřejných knih a rejstříků a pod. Velmi úzce souvisí však správní právo s právem ústavním. Hranice mezi oběma právními obory dá se vésti snad jen tak, že zařadíme do ústavního práva základní předpisy o organisaci státu a předpisy o činnosti zákonodárných orgánů, kdežto podrobnější předpisy o činnosti veřejných osob vyhradíme právu správnímu.

Poměr mezi správním a soukromým právem jest naznačen zásadou, že do soukromého práva náleží normy upravující vzájemné vztahy státních občanů, normy dané ve prospěch jednotlivců, do správního práva předpisy, které upravují vztahy státních občanů k celku, které dány jsou k užítku státního celku. Poněvadž však v nesčetných zákonech pomíchány jsou předpisy

práva veřejného i soukromého, bylo by nutno vybrati z obsahu těchto zákonů normy veřejnoprávní a vykládati je soustavně v nauce správního práva, kdežto ostatní normy ryze soukromoprávní povahy zůstaly by nauce soukromého práva.

Takto vskutku pěstí a vykládá se někdy právo správní: v nauce správního práva čte se o veřejném právu horním, veřejném právu železničním, veřejném právu námořském, veřejném právu pojišťovacím a m. j. Jde tu hlavně o nástin organisace úřadů a o výklad předpisů, které upravují jejich činnost v těchto speciálních oborech veřejné správy.

Toto poměrně neurčité ohraničení správního práva jak oproti právu veřejnému, tak i soukromému, dále skutečnost, že moderní stát stále intenzivněji rozšiřuje svou činnost na různé věci, které dříve svěřeny byly soukromé správě buď jednotlivců, buď soukromých právnických osob, konečně novodobé zákonodárství, zvláště čilé v oboru veřejné správy, způsobují, že rozsah správního práva stále se zvětšuje proti dobám minulým. Proto jest nutna při vědeckém zpracování správního práva nejpřísnější ekonomie a disciplina: v nauce správního práva lze soustavně vykládati jen ty normy, které jsou vskutku normami správními, tedy se týkají zařízení a činnosti veřejné správy. To však bude míti za následek, že mnohý obor právní bude vnitřně roztržen: určitá jeho část bude umístěna systematicky v právu správním, určitá část zase v právu ústavním, občanském, obchodním, v civilním soudním řízení a j. Tím se arci ztíží přehled mnohého jednotného právního oboru, unikne vnitřní souvislost mezi jednotlivými ústavy právními a nedocení se pravý význam jejich obsahu. I bude tedy účelnější, vyloučí-li se určité speciální právní obory ze soustavného zpracovávání v nauce správního práva, a utvoří-li se z nich nové samostatné právní disciplíny. Neboť jinak bylo by nutno při vyučování správnímu právu na právnických fakultách — vzhledem k nepatrnému počtu vyučovacíh hodin — podávati jen povšechný přehled anebo určité vybrané partie správního práva. Prvé odporovalo by však požadavku vědeckého, tedy soustavného a důkladného školení posluchačů, druhé bylo by nesprávné vzhledem na stejnou důležitost celé látky a příliš subjektivní v otázce výběru.

Naznačenou specialisací rozpadla by se arci nauka správního práva v dnešní své podobě na několik disciplín speciálních, nikoli však na škodu věci. Neboť dnešní nauka správního práva

jest s hlediska teoretického předmětem nejednotným, proti jiným učebním oborům právnických fakult nepřesně ohraničeným a v dnešním útvaru jen tradičně udržovaným. Pro svůj velký rozsah a malý počet vyučovacích hodin jest s hlediska právní praxe nepříliš upotřebitelná, s hlediska vyučovací a zkušební techniky však velmi obtížná. Naznačená specialisace nebyla by ostatně zjevem novým. Již dříve odloučily se od nauky správního práva a osamostatnily některé vědní obory, na př. nauka o právu finančním, správě justiční a pod.

Soustavně dělí se nauka správního práva obyčejně na část obecnou a část zvláštní. Obecná část bývá zpravidla částí formální. Obsahuje nauku o organizaci úřadů, o správním řízení a o soudních kontrolách správy. Zvláštní část jest část hmotná: v ní vykládají se právní normy, které upravují jednotlivé dílčí obory veřejné správy. Tyto dílčí obory tvoří se vzhledem na obsah veřejné správní činnosti, a odedávna rozlišuje se správa policejní, hospodářská, sociální, kulturní, vojenská. Bylo by však možno vybudovati obecnou část správní nauky vskutku jako „obecnou“, aby se v ní vykládaly povšechné poučky o správním právu, bez ohledu na hledisko formální nebo materiální, snad podle schematu římského právníka: nauka o osobách, o věcech a o jednáních veřejné správy. Tato „obecná část nauky správně-právní“ musí se však zabývati vždy platným správním právem toho či onoho státu.

Poslední dobou učiněn byl pokus o vybudování „obecného správního práva“, obecné nauky o správním právu v jiném smyslu. Na rozdíl od pouček o správě, tedy správních požadavků, postulátů, a na rozdíl od dnešní t. zv. obecné části správního práva, má toto nové obecné správní právo podávati vylíčení pozitivního správního práva za přísné abstrakce od jednotlivých pozitivních práv, jichž zařízení nezřídka mohou býti použita jako doklad a příklad obecně platných právních útvarů. Toto obecné správní právo má býti soustavou teoretických abstrakcí z reality pozitivního správního práva. Má to býti protějšek k obecnému právu státnímu, které jest také jen abstrakcí pozitivních státních právních řádů (M e r k l, Allgemeines Verwaltungsrecht, 1927, str. V, VI, 86, 95, 97).

Nelze popříti, že takto myšlené obecné správní právo má své existenční oprávnění v soustavě vědy správního práva, a že by mohlo přicházeti v úvahu i při vyučování správnímu právu

na vysokých školách. Je však nebezpečí, že toto obecné správní právo zvrhne se v příliš abstraktní a libovolné právnícké konstrukce, které se budou tím více vzdalovati od pozitivního práva, čím více si budou činiti nárok na obecnou platnost pro všechno a každé správní právo. Toto obecné správní právo nesmělo by pak nikdy býti použito jako úvod do studia správního práva, nýbrž spíše jako závěr a vyvreholení studia. Neboť, abychom mohli abstrahovati a o abstrakcích mluvíti, musíme se předem obeznámiti právě s „realitou pozitivního práva“. Proto bude vůči tomuto „obecnému správnímu právu“ zajisté dovolena otázka, nebylo-li by srovnávací vyličení správního práva s větším užitkem pro vysokoškolské vyučování správního práva. Srovnávací správní právo může na základě podobných pozitivních právních ústavů provésti obecně platné juristické konstrukce beze sporu mnohem bezpečněji, může však zároveň i náležitě upozorniti na rozdíly jednotlivých platných právních řádů a zdůrazniti to, co v každém správním právu jest specifické.

Nauka správního práva má podati soustavný výklad pozitivního správního práva, správních norem. Úlohou této nauky jest, aby tyto normy podle jejich obsahu seskupila v právní ústavy a vyložila je známými prostředky právnícké interpretace. Nejprve gramatickým a logickým výkladem slov a obsahu zákona. Tento výklad právního dogmatu nesmí do zákonného předpisu nic vnášeti zvenčí, musí se omeziti jen na to, aby temná zákoutí zákona prohledal, hlubiny jeho sondoval, a vše, co tam nalezne, na světlo vynesl. Je-li obsah právní normy vyšetřen a zjištěn z normy samé, jest nutno prozkoumati právní předpis dále s hlediska kausálního a s hlediska teleologického: jest nutno zabývati se jím jako následkem a zároveň příčinou, i jako prostředkem k dosažení určitých, zákonodárcem chtěných účelů. Jest třeba uvědomiti si poměry, ze kterých zákon vzešel, v nichž se ocitl, a podle svého určení má působiti. Při zkoumání právní normy s hlediska kausálního třeba si povšimnouti též zpětného působení skutečných poměrů na právní předpisy. Jsou případy, kdy norma — podle terminologie normativní školy — „platí“, vskutku však „neplatí“, neaplikuje se prakticky. Vlnobití skutečného života obrousilo mnohý zákonný předpis v praktickém užití, zbavilo mnohou normu praktického významu. Jiná jsou mnohdy „verba legum“, jiná jejich „vis ac potestas“. Také zdůrazňování účelového momentu jest velmi důležité zvláště při výkladu správního práva. Srovnáním zákonodárcovy vůle

v normě vyjádřené a jeho vůle skutečné umožňuje se nejen extensivní a restriktivní interpretace platného práva, nýbrž účelové nazírání na platné správní právo umožňuje nám též úvahy správněpolitické.

Správní politika čili správní věda zabývá se výkladem požadavků kladených na novodobou správu, a naznačováním prostředků, jimiž lze dosáhnouti splnění těchto postulátů. Správní politika spatřuje v platném správním právu uskutečnění zákonodárcových snah po dosažení určitých správních postulátů, hodnotí správní právo s tohoto hlediska, a naznačuje zákonodárci další jeho cestu. Významu správní politiky pro správní právo dnešní i budoucí budeme právi, osvětlíme-li jednotlivé instituty správního práva též správněpoliticky, kdyžťe jsme je byli vyložili dogmaticky a prozkoumali s kausálního hlediska. Správní vědu možno však vybudovati jako samostatný obor vědní a učební v rámci státních věd. Taková správní věda bude vykládati v obecné části správní postuláty obecné, ve zvláštní části postuláty jednotlivých správních odvětví, bude naznačovati možné prostředky k dosažení těchto postulátů, a vyličí, jsou-li tyto požadavky splněny v platném správním právu a jakým způsobem. Tato správní věda může sloužiti jednak jako úvod do studia pozitivního správního práva, jednak jako ukončení a vyvrhnutí tohoto studia. Druhý způsob bude se doporučovati zvláště po srovnávacích výkladech správního práva, prvý — doplníme-li výklady správní vědy diskusí a cvičeními — poslouží jako nejlepší proseminář ze správního práva.

A tak přicházíme k třetímu bodu svého referátu, cvičením ve správním právu. Tato jsou — mimo zmíněného již prosemináře — buď cvičení seminární nebo praktická. Účelem seminárních cvičení jest, aby podávala návod k samostatným vědeckým pracím. Látku lze vybrati buď se zřetelem na přednášky, v nichž určité otázky byly naznačeny, zevrubně však neprojednány, nebo se zřetelem na současné zákonodárné práce a návrhy, nebo se zřetelem na určité ožehavé otázky doby, anebo konečně se zřetelem na nové písemnictví, ať už nově chceme řešiti nějakou otázku literárně právě zpracovanou, či podati jen recenzi nových knih. Účelem praktických cvičení jest užití zákonných předpisů rozebíraných v přednáškách na případy skutečného života. V praktických cvičeních třeba pės-

toovati též názorné vyučování. K tomu cíli nutno sebrati příslušnou látku ze správní praxe (spisy, listiny, výtahy z rejstříků a m. j.). V praktických cvičeních jest bráti zřetel též na výsledky t. zv. zeměpisné pravovědy (geojurisprudence), která — vycházejíc z předpokladu vzájemné souvislosti mezi zemí a právem — snaží se znázorniti a vysvětliti výsledky právního badání pracovními prostředky geografickými a kartografickými. Zejména půjde o zhotovení právníkůvých map, které by zřetelně znázorňovaly prostorovou platnost a místní rozsah různých právních zařízení. Třeba že pracovní metoda zeměpisné pravovědy se v první řadě osvědčí v právních dějinách, právu mezinárodním a ústavním, může přece „tvůrčí sloučení správněprávního a zeměpisněkartografického momentu“ nabýti značného významu i pro vědecké pěstění a vyučování správního práva (Langhans-Ratzburg, Begriff und Aufgaben der geographischen Rechtswissenschaft, 1928, str. 9 a násl., 24 a násl.).

Aby získán byl pevný a trvalý podklad pro vědecká i praktická cvičení, bude účelno zříditi zvláštní ústav pro užitě správní právo. V tomto ústavu budou se uschovávatí pomůcky názorného vyučování, bude se sbíratí a s rozličných hledisk tříditi zákonná látka, judikatura a písemnictví správního práva. Stkvělé vzory takovéhoto ústavů pro určité právní obory existují již v různých evropských státech a jsou odborníkům obecně známy. V ústavu pro užitě právo lze pořádati též kratší přednáškové a cvičební kursy s praktiky a pro praktiky mimo vysokou školu, a tím zajistiti stálý styk mezi teorií a praxí, na prospěch obou.

Tato myšlenka vede nás k úvahám o problému dalšího vzdělávání úředníků správní služby. Jest notorické, že absolventi právníkůvých fakult vstupují do správní praxe s nedostačujícími znalostmi správního práva. Na rozdíl od oborů judiciálních, v nichž velká pozornost a značný počet přednáškových a cvičebních hodin věnuje se nejen právu materiálnímu, nýbrž i formálnímu, jako na př. soudní organizaci, spornému a nespornému civilnímu řízení a trestnímu procesu, jest v nauce správního práva stlačeno právo formální a materiální do jediné obligátní koleje o několika málo přednáškových hodinách. Je tudíž nutno doháněti v praxi. Ale ku podivu málo péče věnuje se mladým právníkům, když překročili práh praktického života.

Stát stará se nyní sice velmi intensivně o státovědecké vzdělání svého obyvatelstva, s veřejnými subvencemi pořádají se rozmanité lidové kursy státoobčanské výchovy, zřizují se rozličné politické školy, buď v rámci politických stran nebo i nezávisle na veškeré stranické politice, aby občanstvo „seznámilo se s organisací státu a s jeho působností ve všech oborech jeho činnosti“. Ale o správních i jiných úřednících se předpokládá, že již na vysoké škole získali všechnu výzbroj nutnou pro své životní povolání, a že pomocí této vše ostatní sami si vybojují. To je dvojí omyl: Vysokoškolské vzdělání jest právě ve správním právu — pro jeho rozsah a různorodost a malý počet vyučovacích hodin — příliš povrchní, a musí právě v prvých letech praktické činnosti býti doplněno, rozšířeno a prohloubeno. A pak, mladý úředník nesmí býti zůstaven bez rady a pomoci v záplavě stále nové a nové látky, nesmí býti odkazován na úmorné studium rozličných cenných nebo méně cenných literárních pomůcek, na nahodilé pokyny se strany starších kolegů anebo dokonce na osvědčené úřední šablony. Proto jest třeba, aby se u správních úřadů vyššího stupně — podobně jako u sborových soudů — pořádala pro mladé praktikanty pravidelná cvičení, jichž účelem by byl jejich další teoretický výcvik a vědecké řešení praktických případů (srv. § 10 rak. zák. o organisaci soudů z roku 1896 a § 7 nař. rak. min. sprav. o soudcovské přípravné službě z roku 1897). Tu a tam konají se takové kursy, třeba ne pravidelně, u správních úřadů. Je-li v sídle těchto úřadů universita, lze doplniti a rozšířiti tyto kursy vědeckými a praktickými cvičeními profesorů a docentů právnické fakulty: tím bude získána širší a bezpečnější vědecká základna a docíleno výměny názorů mezi teoretiky a praktiky.

Uspořádal jsem v minulém studijním roce cvičení taková na právnické fakultě Masarykovy university v Brně pro absolventy a doktory práv v politické službě. Těšila se velkému zájmu mladých konceptních úředníků a přinesla pěkné výsledky. V těchto cvičeních byly probrány tři zásadní novoty československého správního práva, totiž nová organizace politické správy, nové správní řízení a právo jazykové, metodou legální se stálým zřetelem na všechny souvislé právní předpisy, byla provedena speciální debata o mnohých jednotlivostech, a předneseny samostatné referáty o právu statusovém a matričním a o právu živnostenském, byly řešeny i některé pochybné

případy ze správní praxe. Taková cvičení, ač s jinou látkou, budou konána i v příštích studijních letech.

V universitních městech, kde sídlí ústřední úřady státní správy, jest možno tato seminární cvičení pro správní praktiky vybudovati ještě dále. Jest možno založiti stálé zařízení, stálou školu pro další vzdělání správního úřednictva, na které by teoretikové i praktikové konali přednášky a cvičení o novém správním zákonodárství a repetitoria z některých zvláště obtížných partií staršího práva. Myslím tu na známé předválečné kursy vídeňského volného sdružení pro další vzdělání státovědecké, které se těšily neobyčejné oblibě a byly navštěvovány správními úředníky a praktickými právníky z jiných povolání nejen ze všech zemí bývalého Rakouska, nýbrž i z ciziny.

Výsledky takového hlubšího vědeckého vzdělání mladých správních praktiků ukáží se v několika směrech. Vzbudí-li a utvrdí-li se v mladém muži přesvědčení, že vývoj pravovědy nezastavil se tím okamžikem, kdy odešel z vysoké školy, že nestačí ke spravedlivému a svědomitému výkonu jeho úřadu, aby měl jen zdravý rozum a ovládal formy úřední techniky, nýbrž že vedle toho jest ještě nezbytně nutno, aby suverenně ovládal zákon a přesně znal jeho praktický dosah i účel, aby měl jistý přehled po nové judikatuře i literatuře, nabude tím jeho úřední činnost jiné povahy a úrovně. Jeho rozhodnutí budou bezpečně odůvodněna, jeho opatření nesporně vhodná a účelná: tím zvýší se úcta k zákonu i důvěra v užívání zákona a pocit právní bezpečnosti u všech, kdož s ním jako strany nebo jejich zástupci vejdou ve styk úřední. Prostřednictvím takovýchto úředníků bude znalost správního práva vnikati i do širokých vrstev lidových, které jí tolik mají zapotřebí. Správní úředník, který jen po svědomité přípravě přistoupí k řešení každého jednotlivého případu, bude mnohdy zlákan, aby výsledky svých studií a své praxe zpracoval literárně, ať již ve stručném článku či monografii, a tak zase teorii správního práva bude splaceno za to, co vykonala pro další vzdělání úředníků správní praxe.

Závěrem několik slov o vyučování správnímu právu na vysokých školách mimo právnické fakulty.

Znalost práva jest neobyčejně důležitá pro každého vzdělaného laika, zejména dnes, kdy státní občané jsou povoláváni

měrou stále větší k veřejným funkcím, najmě funkcím správním. Dvojnásobně důležitá jest pro laika, neprávnicka, který hledá ve veřejné správě své životní povolání. Neprávníci jsou zaměstnáváni v mnohých odvětvích veřejné správy: veřejná služba stavební, dopravnictví, správa zdravotní a veterinární, pozemková reforma, agrární operace, správa státních statků a lesů, péče o dělnictvo, dozor na práci — abychom uvedli jen několik příkladů — vyžadují nejužší spolupráce technicky školeného odborníka s právníkem služby správní. V nové době uplatňují se snahy, aby obor činnosti neprávnickovy ve veřejné správě rozšířil se na účet právníkův. Poněvadž však správa jest vždy z valné části funkcí právní, jest nutno, aby i neprávničtí veřejní úředníci ovládali právo svého správního odvětví. Základy k tomu třeba položit již na vysoké škole. V úvahu přicházejí techniky, vysoké školy zemědělské a lesnické, vysoké školy obchodní, lékařské a zvěrolékařské fakulty.

Posluchače těchto vysokých škol dlužno arci vzdělávati ve správním právu podstatně jinak než právníky. Káže tak zvláštní účel jejich školení a nedostatek předběžného právnického vzdělání těchto posluchačů. Správní právo přednáší se pravidelně s ústavním právem v jednom několikahodinovém kolegiu, soukromé právo s nástinem soudního řízení tvoří obsah jiné přednášky. Správní právo, i jiné právnické disciplíny, možno vykládati jen zběžně, v hrubých obrysech, encyklopedicky. Ze správního práva nelze podati více než organisaci úřadů, základy správního řízení a některé partie ze zvláštní části nauky, na př. právo policejní, hospodářské, správu sociální a kulturní. Mimo to nutno na různých vysokých školách konati různá čtení speciální. Tak na př. na technikách o právu stavebním, elektrisačním, horním, vodním, zákonech melioračních a komasačních, o právu železničním, právu patentním a známkovém; na vysokých školách zemědělských o právu agrárním a lesním, o pozemkové reformě; na vysokých školách obchodních o právu živnostenském, o veřejnoprávní úpravě peněžnictví, bankovníctví a bursovnictví; na fakultách lékařských a zvěrolékařských o správě zdravotní, o veřejném právu pojišťovacím, o právní ochraně invalidů a m. j.

Ve všech těchto přednáškách jest budovati ze základů. Všechny, i nejzákladnější pojmy, všechny právní instituty a

zařízení nutno objasniti vždy v každé přednášce. Nic se nesmí předpokládati, nic jinam odkazovati, neboť mnozí posluchači zajímají se jen o určitou, ne o jinou přednášku, a kdyby i někdo dvakráte slyšel totéž, nebude mu to na škodu tak, jako kdyby o tom vůbec neslyšel. Bude radno pravidelně vyhýbati se právnickým konstrukcím, vědeckým sporům a polemikám vždy. Místo toho důkladný komentář zákonných předpisů a bohatá, dobře volená kasuistika k oživení mrtvého zákonného textu, budou nejlepším prostředkem vyučování správnímu právu na těchto odborných školách.
